

НАУКОВА ПОДІЯ

КОНФЕРЕНЦІЯ З МІЖНАРОДНОЮ УЧАСТЮ «QUINTA ESSENTIA ПСИХОТЕРАПІЇ; ДІАЛОГ МЕТОДІВ У ПОШУКУ “ДІЮЧОЇ РЕЧОВИНИ”»

16 червня 2017 року у м. Львів відбулася конференція з міжнародною участю «**Quinta Essentia психотерапії; діалог методів у пошуку “діючої речовини”**», в якій взяли участь провідні практикуючі психологи та психотерапевти. Під час роботи конференції було обговорено широке коло актуальних питань теорії і практики психотерапії. Нижче наведено найцікавіші доповіді учасників конференції.

Борщевська Анжела (м. Львів) «Школа як активний учасник процесу у дитячій та підлітковій психотерапії або психічне здоров'я дітей і підлітків та українська школа – оксюморон?»

10-12 років свого життя дитина проводить у школі. Згідно даних літератури, 25-30% дітей у початковій школі не дають раду з освоєнням соціальної ролі учня; в підлітковому віці 21% учнів мають низький адаптаційний рівень; 50% візитів до психіатра в США пов'язані зі скаргами на шкільну неуспішність, поведінкові та емоційні проблеми у стосунках із однокласниками та вчителями.

На жаль, сучасна система освіти в нашій країні передбачає недиференційований підхід до дітей, що забезпечує їм перманентний стрес у процесі навчання, який, за великим рахунком, треба вирішувати не зміною шкільної програми, а глобальною зміною педагогічних технік та підходів до подачі інформації.

Для підвищення рівня адаптації дитини до школи застосовують «Метод соціальної терапії», який включає використання наступних прийомів: систематичне заохочення дорослим усіх без винятку, навіть найбільш незначних, успіхів дітей з депривацією претензій на соціальне визнання; спрямування дитини на ті завдання, в котрих вона демонструє успіх та достатньо високі результати. Мистецтво вибору таких завдань полягає в тому, щоб ці завдання були не занадто легкими, але, в той же час, посильні для дитини. Досягнення результату має бути соціально значимо та високо оцінюватися референтною для дитини групою, зразком для наслідування.

У тих випадках, коли очікування успіху дитини в достатньо короткі терміни є сумнівне, в доповнення до соціальної терапії використовують «Метод статусної психотерапії».

«Метод статусної психотерапії» базується на вікових переміщеннях дитини, що дозволяють регулювати її статус у групі і спрямовано впливати на відносну успішність її діяльності. Зміна відносної успішності дитини може бути двоякою і виступати як підвищення успішності чи як її пониження порівняно з членами групи.

Кечур Роман (м. Львів) *«Через спеціальне до незрозумілого. Роздуми з висоти незнання»*

Важливим для розуміння внутрішнього світу людини стала теорія дефолт системи мозку. У 2001 році Маркус Рейчл з співавторами вперше сформулювали концепцію так званої дефолт системи мозку (ДСМ, default mode network). Переважна більшість присвячених ДСМ досліджень виконано за допомогою методів ПЕТ і фМРТ. Ці методи, як відомо, дозволяють оцінити рівень метаболічної активності у різних частинах мозку, використовуючи в якості показників споживання глюкози, або оксигенації крові.

У типових ПЕТ і фМРТ експериментах вимірюється рівень метаболічної активності в спокої і при виконанні будь-якого завдання. Збільшення активності порівняно з фоном інтерпретується як показник участі відповідних структур мозку у виконанні завдання. Однак, в деяких структурах при виконанні більшості завдань рівень метаболічної активності не збільшується, а знижується. Рейчл зі співавторами припустили, що ці структури беруть участь в розумових процесах, що протікають в періоди спокою, коли мозок не зайнятий переробкою інформації, котра надходить ззовні. До цих структур належать медіальна префронтальна кора, задня поясна звивина, медіальна, латеральна і нижня частини тім'яної кори.

ДСМ знаходиться в реципрокних відносинах з системами мозку які обробляють інформацію, що надходить із зовнішнього світу.

Збалансованість цих реципрокних відносин необхідна для успішної орієнтації в світі, для своєчасного перемикання від однієї активності до іншої, для вибору з потоку зовнішньої інформації того, що є істотним для особистості. Як надмірна, так і недостатня активність ДСМ супроводжуються порушенням поведінки. Недостатню активність ДСМ виявлено у осіб з аутизмом. У той же час продуктивна симптоматика при шизофренії пов'язана з надмірною активністю ДСМ, при якій породження власного розуму сприймаються як реально існуючі явища.

Також для психотерапевтичного процесу як процесу навчання (як і для будь-якого навчання взагалі) є важливою наступна інформація. Леві-Монтальчіні разом з біохіміком Стенлі Коеном виділила білок, що стимулює зростання нервової тканини і назвала його фактором росту нервів, або NGF. За виконану ними роботу Леві-Монтальчіні і

Коен отримали Нобелівську премію з фізіології і медицини 1986 року.

Протягом критичного періоду BDNF активує базальне ядро – ту частину нашого мозку, яка дозволяє нам фокусувати увагу і підтримує його в активованому стані протягом усього критичного періоду

Базальне ядро допомагає нам не тільки концентрувати увагу, а й запам'ятовувати те, що ми переживаємо, допомагає диференціації мозкової карти. Ці дані дозволяють зрозуміти біохімічне підґрунтя тих змін, що відбуваються з клієнтом під час психотерапії.

Мироненко Олександр (м. Львів) *«Нове значення етики терапевтичних та міжлюдських стосунків»*

Терапевтичний ефект виникає внаслідок нового досвіду (переживань) в стосунках з терапевтом, який проявляє готовність реагувати специфічним терапевтичним чином як на страждання клієнта, так і на його зусилля, спрямовані на досягнення змін і поставленої життєвої мети. Цей інтерналізований досвід стає запорукою змін у стосунках з самим собою і світом.

Загальні аспекти терапевтичної комунікації: Logos, Pathos, Ethos. Партнерський стосунок між терапевтом і пацієнтом і зріла кооперація між ними вимагає активного обміну й участі. У комунікації з пацієнтами терапевти тим чи іншим чином застосовують елементи Арістотелівської риторики:

- Logos (логіка, здоровий глузд) – здатність ясно висловлювати свої думки і сприяти цьому ж у пацієнта. Апеляція до здорового глузду.

- Pathos (емоції, емпатія, цінності, переконання) – комунікація свого співпереживання (співчутливого розуміння), емоційного стану, страхів і стурбованості пацієнтів. Емпатія.

- Ethos (цілісність) – здатність встановлювати стосунки довіри зі своїми пацієнтами (клієнтами).

Якщо logos і ethos апелюють до нашої психічної здатності, до логіки (осмислення), то pathos апелює до нашої уяви і почуттів, сприяючи у наданні значення.

Простір і час – важливі чинники психотерапевтичного процесу. Сприйняття того, що можна назвати «годинниковим часом», відоме як *chronos* – плин миттєвостей, що спливають, які клікають, секунда за секундою, на наших годинниках і електронних приладах в усьому світі. Час, який розпочався тисячі років тому з руху сонця навколо Землі, став центральним у керуванні нашим життям.

Kairos – це моменти часу, коли людина діє, завдяки чому вона може змінити хід свого життя або життя своєї дитини (D. Stern).

Більшість моментів *kairos* під час взаємодії з дітьми, тривають не довше, ніж 10 секунд (D. Stern). Моменти *Kairos* у взаємодії з дітьми з

боку батьків включають прийняття рішень (D.Stern).

Це дозволяє поставити під сумнів думку звичного домінування перспективи часу *chronos*, зокрема у сенсі часу, необхідного для надання значення (сенсу) нашим переживанням. Грецьке поняття часу *kairos* сприяє нам краще розуміти і перебувати у теперішньому моменті.

Час *Kairos* – це тривалість переживання необхідна для надання нового значення цьому переживанню. Ми переживаємо моменти *kairos* подібно до того, як ми переживаємо музичну фразу – як щось цілісне, а не послідовність окремих нот, що відділені між собою секундами.

Головна відмінність між *chronos* і *kairos* полягає у тому, що *chronos* сприймається як мінання секунд, а *kairos* сприймається як набуття значення (сенсу).

Седих Кіра (м. Полтава) *«Культурно-еротичний код у роботі з подружньою парою»*

Потреба створити пару активізує індивідуальний еротичний код особистості для реалізації цієї мети. Коли мета реалізована і створена подружня пара (сім'я), на перший план виходять інші життєві завдання як для кожного з індивідів, так і спільно для пари. Йдеться про виховання дітей, спільне господарство, добробут, соціальна успішність, екзистенційні потреби тощо. Реалізація домінуючих завдань призводить до зміни поведінки як в соціумі, так і в сім'ї, що впливає на еротичну поведінку подружжя (або одного з них). Особливо вірогідною є зміна індивідуального еротичного коду при змінах соціальної ролі в соціумі одного з подружньої пари. Наприклад, жінка після народження дитини продовжує працювати, а чоловік бере декретну відпустку по догляду за дитиною.

Культурно-еротичний код:

– специфічний тип поведінки для реалізації сексуального завдання;

– меседж іншим особам протилежної статі.

Індивідуальний еротичний код (ІЕК) і ритуал залицяння, як його частина, характеризує індивідуально-культурні уявлення про міжстатеву поведінку, які засвоєні жінками та чоловіками у процесі їхнього життя, отримання власного досвіду, соціально-культурних наративів та саморозвитку.

Такі уявлення визначають співвіднесеність поведінки своєї і партнера (чи претендента на партнерство) з ідеальними уявленнями про любовні стосунки.

У формуванні ІЕК важливе значення має механізм імпринтингу, що особливо актуальний у ранньому дитинстві та у підлітковому віці.

ІЕК реалізується за рахунок внутрішньопсихічних (сценарій

еротичної поведінки) та зовнішньопсихічних (мета і завдання поведінки) регуляторів. Цікавим для розуміння сутності ІЕК є співвідношення його біологічної чи соціальної обумовленості. Так, ІЕК у тварин є видовим кодом поведінки, а у людей – реалізується через різні культурні коди в різних суспільствах і в різні періоди історичного розвитку.

У ІЕК наявні три рівні – символічний, семантичний і поведінковий.

Фільц Олександр (м. Львів) «*Quinta essential psycho therapiae*»

Квінтесенсія, або «діюча субстанція психотерапії» – це код потенційних смислів (душа).

Розвиток життя людини визначається (детермінується) взаємдією двох наданих (вроджених) кодів – біологічного ГЕНЕТИЧНОГО і поведінкового СМИСЛОВОГО.

Душу (у попередніх доповідях) ми визначаємо як ПОТЕНЦІЙНІ СМИСЛИ (за Арістотелем – ДИНАМІС ІДЕЙ), тобто таке нематеріальне начало, яке не актуалізоване або «ще не здійснене» у даний час і в наявному матеріальному просторі, але яке може бути реалізоване при відповідних умовах.

Смисл має на сьогодні 2 класичних і одне неklasичне (Вітгенштайнівське) визначення: 1) суть якогось явища, що передбачає наявність змісту; 2) призначення якогось явища, яке фокусується у ціль та цінність явища; 3) намір або застосування (користування) правила(ом) (Кріпке-Вітгенштайн), що передбачає наявність принципу і правила.

Згідно Вітгенштайна, насправді не існує жодного правила для застосування правил. Вітгенштайн тому постулює, що застосування правила у кожному новому контексті буде «інстинктивним» або «сліпим», хоча й з позицій механіцизму чи диспозиціонізму ми це назвемо природним і спонтанним, тобто нормативно вродженим.

Іншими словами йдеться про ЕКСПЛІКАЦІЮ ІМПЛІЦИТНОГО (УСВІДОМЛЕННЯ НЕСВІДОМОГО) правила, свого роду імпліцитної АБО НЕУСВІДОМЛЮВАНОЇ нормативності (яка і є природною, так би мовити наданою нам природою, а тому і природною).

Кажучи словами Джейсон Бріджіс (Bridges Jason, 2010), будь-яке застосування нового концепту або правила включає в себе два моменти: «forward-looking leap of faith» (скачок у невідоме) і «backward-looking justification» (наступне обґрунтування). Адже концепти і нові правила застосовуються для уявлення чогось, що ще не існує (не дане нам у досвіді). Ми б додали, що це і є потенційним смислом, або душею.

Імпліцитні правила, або принципи

1. Якщо вважатимемо принципи чимось таким, **ЩО ФОРМУЄТЬСЯ НА ОСНОВІ ІДЕЙ І УЯВЛЕНЬ (СВІТОГЛЯДНИХ КОНЦЕПТІВ)**, то правилами будуть форми застосування цих принципів в існуючій реальності.

2. Переформульовуючи парадокс Кріпке-Вітгенштайна і базуючись на уявленнях психоаналітичної практики, можемо сказати, що ми **ПЕРЕВОДИМО ІМПЛІЦИТНІ (НЕУСВІДОМЛЮВАНІ) ПРИНЦИПИ У ЕКСПЛІЦИТНІ (СВІДОМІ) ПРАВИЛА**.

3. **ПСИХОАНАЛІТИЧНО** ми скажемо те саме, але звичними термінами – приховані або **ЛАТЕНТНІ СМИСЛИ** ми переводимо в усвідомлені правила функціонування.

Диспозиційний підхід говорить про те, що зв'язок між смыслом (наміром застосування) і майбутньою дією (потенційним смыслом) є **НОРМАТИВНИМ (ІНТУЇТИВНИМ І СПОНТАННИМ)**.

Рефлексивне міркування, навпаки, виводить окремий випадок із загального. При цьому правила, принципи і концепти стають експліцитними (усвідомленими) лише після застосування до них рефлексивного міркування.

Психотерапія є **ТАКИМ СПЕЦИФІЧНИМ** методом суб'єктивної **РЕФЛЕКСІЇ**, тобто методом формування такого стану душі (**СТАНУ ПОТЕНЦІЙНИХ СМИСЛІВ**), який спонукає до того, аби відкривати суб'єктивні умови, при яких ми можемо знаходити **ІММАНЕНТНІ ПРАВИЛА ПОВЕДІНКИ**, тобто **ПРИХОВАНІ ТА НЕУСВІДОМЛЕНІ ДОСІ СМИСЛИ ДЛЯ ЇХНЬОГО ЕКСПЛІЦИТНОГО (СВІДОМОГО) ЗАСТОСОВУВАННЯ, ТОБТО ДЛЯ ОПРИСУТНЕННЯ В РЕАЛЬНІЙ ПОВЕДІНЦІ СВІДОМИХ СМИСЛІВ**.

По-суті, це стосується всіх видів психотерапії.

Хомуленко Тамара (м. Харків) «Структурно-функціональна характеристика тілесного я: культурно-історичний підхід»

Поряд із психосоматичними симптомами (ПСС) виділяють психосоматичні феномени нормального функціонування (ПСФНФ), до яких відносять різні психологічні здатності, процеси, якості, що мають відношення до тілесної інформації. ПСФНФ можуть бути пов'язані з когнітивною та ціннісною сферою. При цьому активність кожної з цих сфер має відношення до того, що діється в тілі людини. У даному випадку йдеться про так зване тілесне Я (bodily self).

Тілесне Я – є компонентом Я-концепції (поряд із соціальним Я, духовним Я, культурним Я, фізичним Я, тощо), який відповідає за когнітивний і емоційний супровід тілесного функціонування, забезпечує його регулятивний ефект, що реалізується в процесі внутрішнього діалогу з тілесним Я, з самим собою про тіло.

Когнітивний компонент тілесного Я включає групу ПСФНФ

базового рівня, представлених такими здатностями і процесами: 1) знання про своє тіло (як продукт пізнання і продукт аналізу тілесного досвіду); 2) здатність фіксувати увагу на внутрішніх відчуттях, міра розвитку інтрацептивної чутливості, здатність моніторити її якісні та кількісні зміни; 3) здатність до вербалізації інтрацептивної чутливості; 4) здатність закарбовувати, зберігати і відтворювати тілесну інформацію; 5) здатність до образного уявлення про тіло, його диференційованість та інтегрованість; 6) здатність маніпулювати образом тіла у власній уяві; 7) активність асоціативного мислення по відношенню до тілесної інформації; 8) здатність сприймати тілесну інформацію як знаково-символічну, що опосередковує розуміння послання без свідомого; 9) здатність приймати раціональні рішення відносно проблемних ситуацій, пов'язаних з тілом.

Ціннісний компонент тілесного Я відображається в таких психічних якостях, як почуття, які переживає людина по відношенню до свого тіла, в позитивності та адекватності переживання цих почуттів: зацікавленість – байдужість, спокій – тривога, турбота – безтурботність, дружелюбність – ворожість, захищеність – незахищеність, впевненість – невпевненість.

Регулятивний ефект тілесного Я забезпечується за рахунок: 1) системи ПСФНФ базового рівня, які відносяться до когнітивного та ціннісного компоненту тілесного Я; 2) знань про механізми саморегуляції тілесного функціонування та умінь їх використовувати.

Внутрішній діалог з тілесним Я передбачає такі два суб'єкта, як «Я в тілі» і «Я тіло». «Я в тілі» є цілісною єдністю організму, що має психіку і тіло, в якому головує психологічний конструкт Я. «Я тіло» – є тілом, яке пройшло у своєму розвитку етап психологізації.

Методика ПАВА спрямована на сприяння розвитку здатності до внутрішнього діалогу з тілесним Я. Використання методики може приводити до усвідомлення символіки тілесних сигналів як джерела інформації про суть внутрішніх конфліктів, які обумовили ефект соматизації.